

HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENTET

Du er her: [Helse- og omsorgsdepartementet](#) < [Dokumenter](#) < [NOU-er](#) < [2 Sammendrag av utredningen](#)

NOU 2003: 33

Granskning av påstander om uetisk medisinsk forskning på mennesker

Bla i dokumentet: < [1 Kommisjonens oppnevning...](#) | [3 Medisinsk forskning...](#) > | [Dokumentets forside](#)

2 Sammendrag av utredningen

2.1 Innledning

Kommisjonen vil i det følgende gi et kort sammendrag av granskningen av påstander om uetiske forsøk med henholdsvis LSD, elektroder og radioaktive stråler. I et slikt sammendrag kan det vanskelig bli anledning til å gå inn i enkeltheter og detaljer i kommisjonens granskning. Sammendraget vil derfor begrenses til å gjøre rede for de mest sentrale funn som kommisjonens undersøkelser har avdekket. Videre vil sammendraget gjøre rede for kommisjonens sentrale vurderinger og konklusjoner. For en nærmere og mer detaljert redegjørelse henvises til de enkelte delkapitler.

2.2 LSD

I kapittel 5 redegjøres det for kommisjonens granskning av påstander om uetisk forskning med LSD. Mandatet viser til at det er snakk om to sett av påstander. Det er for det første tale om forsøk med LSD på psykiatriske pasienter i forbindelse med psykiatrisk forskning rent allment. For det andre er det mer spesielt snakk om forsøk med LSD på krigsbarn og på psykiatriske pasienter i militær hensikt.

Granskningen av påstandene om LSD-forsøk som ledd i psykiatrisk forskning, ble i den innledende fase av kommisjonens arbeid meget bredt anlagt. Dette er beskrevet i kapittel 5.4. Kommisjonen så det som viktig å få oversikt over utbredelse og bruk av LSD ved både norske og utenlandske psykiatriske institusjoner. Kommisjonens granskning har vist at LSD ble forsøkt registrert som legemiddel i Norge i 1960. Registrering ble imidlertid nektet på grunn av preparatets farlighetsgrad, og stoffet ble etter dette brukt med hjemmel i reglene om registreringsfritak. På bakgrunn av kommisjonens første brede undersøkelse av bruken av LSD i norsk psykiatri, ble granskningen konsentrert om Modum Bad Nervesanatorium (punkt 5.4.11.2), Lier sykehus (5.4.11.3) og delvis også Statens klinikk for narkomane på Hov i Land (punkt 5.4.11.4). Bruken av LSD var mest utbredt ved Modum Bad Nervesanatorium.

På grunnlag av informasjon fra pasienter og pårørende, helsepersonell og forskere, gjennomgang av journaler og annet materiale har kommisjonen vurdert om det ved disse institusjonene har foregått forskning med LSD og om denne har vært uetisk.

Samlet sett kan det sies at bruken av LSD har vært benyttet i behandlingsøyemed. Med den kunnskap man da hadde om LSD, må behandlingen kalles utprøvende, i den forstand at bruken av LSD i psykiatrisk behandling ikke på noe tidspunkt var etablert behandling i Norge. Det heftet usikkerhet ved stoffets virkeområde, terapeutiske effekt og bivirkninger. Det er imidlertid ikke holdepunkter for å si at ikke den enkelte pasientens beste var det overordnede hensynet ved denne utprøvende behandlingen.

Kommisjonen vil presisere at det ikke har ligget innenfor dens mandat å foreta noen regulær etterundersøkelse av behandlingspraksis ved de institusjonene som gjorde bruk av LSD. Kommisjonen har således ikke vurdert om indikasjon for behandling, doser, varighet, oppfølging og annen terapi i de individuelle tilfelle har vært forsvarlig.

Flere påstander går ut på at bruken av LSD ved psykiatriske institusjoner skal ha vært initiert eller finansiert av CIA. Kommisjonen har ikke funnet holdepunkter for at dette medfører riiktighet.

Når det gjelder påstandene om forskning med LSD i militær hensikt, og spesielt påstanden om at krigsbarn ble benyttet i denne forskningen, mottok kommisjonen tidlig tilsynelatende presise og detaljerte opplysninger. Dette innebar at kommisjonen raskt kunne iverksette mer målrettede granskningsskritt, se kapittel 5.5. Undersøkelser kommisjonen har foretatt i Norge, og også i USA som spesielt har vært nevnt i forbindelse med slike påstander, har imidlertid ikke gitt holdepunkter for at slik forskning har foregått i Norge. Kommisjonen har gjennom sin granskning avdekket at påstandene om at krigsbarn skal ha vært benyttet i LSD-forskning i militær hensikt alle kan føres tilbake til én enkelt kilde. Denne kilden har imidlertid ikke hatt belegg for å komme med så alvorlige påstander som de fremsatte.

2.3 Elektroder

I kapittel 6 gjøres det rede for kommisjonens granskning av påstander om uetisk forskning med elektroder. Det er påstått at forskningen skal ha vært finansiert og støttet av det amerikanske forsvaret og CIA. Støtten fra CIA skal ha skjedd som ledd i et program om å benytte informasjonskapsler (cookies) slik at vi kan yte deg bedre service. Informasjonskapslene trafikk måling og optimalisering av tjenesten. Du kan lese mer om vår bruk av informasjonskapsler eller fortsette å bruke nettsiden. På bakgrunn av de påstandene som er fremsatt, har granskningen vært begrenset til å omfatte bruk av dybdeelektroder, ved såkalte stereotaktiske inngrep. Samtlige av de påstander som er fremsatt retter seg mot praksis ved Gaustad sykehus. 1

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/nouer/2003/nou-2003-33/3.html?id=149035>

Go

JUL AUG SEP

◀ 27 ▶

2013 2014 2015

▼ About this capture

1 capture

27 Aug 2014

Det eksisterer i dag ikke noen samlet oversikt over pasienter Sem-Jacobsen hadde behandlingsansvaret for. Kommisjonen har fått tilgang på journaler for flere pasienter som var innlagt på Gaustad sykehus og som har fått innoperert elektroder med stereotaktisk teknikk. Disse journalene inneholder svært få detaljer fra den perioden pasientene har hatt elektrodene liggende inne. Sem-Jacobsen har trolig hatt et eget arkiv over disse pasientene, men dette har det ikke lyktes kommisjonen å finne. Kommisjonen har videre studert årsrapporter, forskningsrapporter og vitenskapelig produksjon samt mottatt forklaringer fra helsepersonell, forskere og andre.

På grunnlag av dette materialet har kommisjonen med utgangspunkt i mandatet vurdert om det har foregått forskning med elektroder og om denne var uetisk. Dette er beskrevet i kapittel 6.4.

Stereotaktiske inngrep var etter datidens rådende oppfatninger en adekvat, om enn noe omstridt, behandlingsmetode for enkelte sykdommer. Kommisjonen har ikke funnet holdepunkter for at inngrepene skjedde annet enn i behandlingsøyemed. Samtlige pasienter som er operert synes å ha hatt en grunnlidelse som kunne gi grunnlag for slikt inngrep (punkt 6.4.3). Det synes imidlertid klart at selve behandlingen ble kombinert med klinisk forskning.

Det har hele tiden vært kjent at Sem-Jacobsen mottok omfattende finansiell støtte fra utenlandske kilder – både militære og sivile (punkt 6.4.5). Kommisjonens granskning har bekreftet dette, selv om det har vært vanskelig å bringe på det rene det eksakte omfang av denne finansieringen. Kommisjonen har gjennom egne undersøkelser kartlagt og studert et omfattende materiale knyttet til denne finansieringen. Videre har kommisjonen også hatt til dels omfattende kontakt med det amerikanske forsvarsdepartementet, Pentagon. Pentagon har foretatt undersøkelser i egne arkiver og baser og har identifisert noe materiale knyttet til Sem-Jacobsen. Deler av dette materialet var tidligere kjent for kommisjonen, men kommisjonen har også fått tilgang på noe nytt materiale fra Pentagon. Deler av det identifiserte materialet er imidlertid underlagt en gradering som gjør at kommisjonen ikke har fått tilgang til dette. Det var lenge uklart om kommisjonen kunne få tilgang på det graderte materialet. Kommisjonen har gjort flere fremstøt for å få innsyn, men uten å lykkes. Kommisjonen har ikke hatt mulighet til å avvente en nedgraderingsprosess, og tar derfor forbehold om at det i dette graderte materialet kan finnes opplysninger som ville kunne kastet ytterligere lys over de påstander som kommisjonen er satt til å granske. Kommisjonen har bedt Pentagon om å iverksette en nedgraderingsprosess og tar det for gitt at denne vil bli fulgt opp av norske myndigheter.

Kommisjonens undersøkelser har ikke bekreftet påstandene om at Sem-Jacobsen mottok støtte eller finansiering fra CIA. Det har heller ikke vært mulig å få bekreftet påstander om at Sem-Jacobsen skal ha deltatt i et internasjonalt nettverk av forskere støttet av CIA.

Kommisjonen har vurdert om Sem-Jacobsens forskning kom i strid med behandlingen eller hensynet til pasientens beste (punkt 6.4.5). Granskningen har vist at pasientene, når de først hadde fått innoperert elektroder, ble underlagt registreringer og stimuleringer som kan ha vært mer omfattende – for eksempel med hensyn til plasseringen av elektroder og tidsrom for kartlegging – enn hensynet til behandlingen skulle tilsi. Kommisjonen har imidlertid ikke avdekket forhold som viser at dette har gått på bekostning av pasientens beste, siden dataene også kunne brukes til å bedre behandlingen for den enkelte pasient. Forholdet mellom behandling og forskning må således i utgangspunktet sies å være innenfor de etiske grenser for klinisk forskning. Kommisjonen kan ikke se at den omfattende finansieringen Sem-Jacobsen mottok fra amerikanske kilder endrer dette bildet.

Ett av Sem-Jacobsens forskningsprosjekter innebar imidlertid at pasienter med innopererte elektroder pustet inn en blanding av luft og hydrogengass, og at det deretter ble foretatt målinger som viste blodgjennomstrømningen rundt disse elektrodene. Forskingen hadde trolig militær interesse, men hadde også betydning for forståelsen av mentale lidelser og Parkinson. Det er imidlertid vanskelig å se at forskningen hadde noen form for terapeutisk verdi for den enkelte pasient. På bakgrunn av den informasjon kommisjonen har fått, kan det være tvil om pasientene var klar over at dette var forskning og om de i så fall samtykket til denne forskningen.

2.4 Radioaktiv stråling

I kapittel 7 redegjøres det for kommisjonens granskning av påstander om uetiske forsøk med radioaktiv stråling. Det er blant annet påstått at åndssvake og sinnsyke ble utsatt for stråling og røntgenkastret. Påstandene om uetiske forsøk med radioaktiv stråling fremkom i et avisintervju i 1998. Den intervjuede person døde før granskingskommisjonen ble nedsatt. Påstandene i avisintervjuet er ikke bekreftet av andre, og det har ikke lyktes kommisjonen å få ytterligere opplysninger om bakgrunnen for påstandene. Det var således en utfordrende oppgave kommisjonen stod overfor når den skulle granske disse påstandene.

Kommisjonen har foretatt undersøkelser i arkiver fra helseinstitusjoner (punkt 7.3.4) og strålevernmyndigheter (punkt 7.3.5). Oppfordring til pasienter og pårørende om å ta kontakt har ikke ført til nærmere avklaring (punkt 7.3.2). Granskningen har ikke avdekket forhold som kan bekrefte de aktuelle påstandene.

2.5 Resultatet av kommisjonens granskning

I kommisjonens mandat heter det at «[r]esultatet av granskningen skal kunne bidra til å vurdere om vår nåværende ordning med ulike instanser som godkjenner eller vurderer forskning, er tilstrekkelig til å forhindre at utsatte grupper utnyttes i samfunnets eller vitenskapens interesse. Dette gjelder spesielt oppgavene til de regionale komiteer for medisinsk forskningsetikk.»

Kommisjonen har forstått denne delen av mandatet slik at hvis granskningen bekreftet de fremsatte påstander, skulle kommisjonen vurdere om dagens ordning med godkjenning av forskning på mennesker i tilstrekkelig grad forhindrer at utsatte grupper utnyttes i samfunnets eller vitenskapens interesse.

Siden granskningen ikke har bekreftet de påstander som kommisjonen var bedt om å granske, har kommisjonen ikke sett det som sin oppgave å vurdere dagens ordning.

Regjeringen.no benytter informasjonskapsler (cookies) slik at vi kan yte deg bedre service. Informasjonskapslene trafikk måling og optimalisering av tjenesten. Du kan lese mer om vår bruk av informasjonskapsler eller fortsette å vanlig hvis du godtar dette.

JUL

AUG

SEP

27

2013

2014

2015

About this capture

[1 capture](#)

27 Aug 2014

Bla i dokumentet: < [1 Kommisjonens oppnevning...](#) | [3 Medisinsk forskning...](#) > | [Dokumentets forside](#)

Regjeringen.no benytter informasjonskapsler (cookies) slik at vi kan yte deg bedre service. Informasjonskapslene trafikkmåling og optimalisering av tjenesten. Du kan lese mer om vår bruk av informasjonskapsler eller fortsette å vanlig hvis du godtar dette.